

LANGUAGE AND LITERATURE EDUCATION JOURNAL

Volume 1, Issue 1, Haziran 2020, pp 23-41

TRABZONLU EL-HÂC MUHAMMED EMÎN ABDU'L-HAY EFENDİ'NİN (v.1961) BİNÂ KİTABI TERCÜMESİ

TRANSLATION OF BİNÂ BOOK BELONGS TO EL-HÂC MUHAMMED EMÎN
ABDU'L-HAY EFENDI TRABZONÎ (Date of Death: 1961)

Ömer NECÂTÎ

Tasavvuf Tarihi Araştırmacısı

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1182-2301>

Öz

Arapça kelime yapısını inceleyen *Sarf ilmi* konusunda yazılmış temel eserlerden birisi, *Binâ kitâbı*dır. Arapça fiilleri konu edinen *Binâ* kitâbı asırlarca Arapça eğitimi için temel ders kitapları arasında yer almıştır. *Binâ kitabının* pek çok tercümesi ve şerhi yapılmıştır. El-Hâc Muhammed Emîn Efendi'nin, *Binâ tercümesi*, sâde bir üslûb ile soru ve cevap şeklinde kaleme alınmıştır. *Binâ kitâbı*, fiillerin yapısını izah eden temel bir eser olmasının yanında, Arapça ibâreleri çözme konusunda mükemmel bir alıştırma kitâbı olarak da Arapça eğitimi sahasında yerini almıştır. Kitabın muhtevâsının açık ve tekrarlanan ibârelerden oluşması, yeterli örnek cümlelerin verilmesi, onu sarf ilminin eğitiminde temel eserlerden biri yapmış, mübtedîlerin Arapça cümle yapısını kavrama yeteneğinin gelişmesinde çok önemli bir mevkiye koymuştur. El-Hâc Muhammed Emîn Efendi'nin tercümede kullandığı üslûb ise, *Binâ kitabının* eğitici özelliğini daha da artırmıştır. *Binâ Kitabı Tercümesi* el yazması hâlinde, El-Hâc Muhammed Emîn Efendi kütüphânesinde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muhammed Emîn, Binâ, Arapça Dilbilgisi.

Abstract

One of the basic works written on the subject of *Arabic Morphology (Sarf)* which examines the Arabic word structure, is the book of *Binâ*. The *Binâ book*, which deals with Arabic verbs, has been among the basic textbooks for Arabic education for centuries. Many translations and commentaries of the *Binâ book* have been made. The translation of *al-Hâc Muhammed Emîn Efendi*, was written in a simple style of question and answer. In addition to being a basic work

that explains the structure of Arabic verbs, *the Binâ book* has taken its place in the field of Arabic education as an excellent exercise book for understanding Arabic sentences structure. The fact that the content of the book consists of clear and repetitive phrases, and giving sufficient sample sentences, has made it one of the basic works in the education of the science of *Sarf*, and placed it in a very important position in the development of the ability of the converts to comprehend Arabic sentence structure. The style used by *El-Hâc Muhammed Emîn Efendi* in translation further increased the educational feature of *the book of Binâ*. The manuscript translation of the *Binâ Book* is in the library of El-Hâc Muhammed Emîn Efendi.

Keywords: Muhammed Emîn, Binâ, Arabic Grammar.

1. GİRİŞ

Arapça Sarf ilmi konusunda yazılmış olan temel eserlerden birisi *Binâ kitâbıdır*. *Binâ kitâbı* Arapça fiillerin 35 bâbını konu edinir. Bu bâbları, *sülâsi mücerred*, *rubâi mücerred*, *sülâsi mezîd*, *rubâi mezîd* ve *bunlara mülhâk olanlar* başlıkları altında ayrı ayrı inceler. Her bâbın veznini, mevzûnunu, alâmetini ve binâsını örnekleri ile birlikte gösterir. Kitaptaki ibârelerin sâde oluşu ve her bâb için yapılan târiflerin ana unsurları itibârı ile aynı olup tekrarlanması, mübtedîlerin sarf kâidelerini fehmetmesini kolaylaştırmış, pek çok kere tekrarlanan cümlelerin yapısına âşinâlık oluşturmuştur. Böylece Arapça cümle yapısını ihtivâ eden *Nahiv* ilminin kâidelerine geçmeden önce, öğrencinin zihninde Arapça cümle yapısı genel itibârı ile şekillenmiş bulunmaktadır. *Binâ kitâbının* ibâreleri tekrarlayan bu öğretici üslûbuna sülâsi mücerred fiillerin birinci bâbı örnek verilebilir:

البَابُ bâb, **öyle bâb ki**, **الأوَّلُ** birinci bâb, **vezni var mevzûnu var**. **Veziñ, mevzûn demek, her şeyin benzeri yani karşılığı demek**. **وَزْنُهُ** **Veziñ** **فَعَلَ يَفْعُلُ** *fe'ale yef'ulüdür*, **مَوْزُونُهُ** **onun mevzûnu**, **يَأْنِي** *fe'ale yef'ulü nün karşılığı* **نَصَرَ يَنْصُرُ** *nesara yardım etti, yensuru yardım eder*, **وَعَلَامَتُهُ** **Bu bâbın alâmeti, nedir?** **أَنْ يَكُونَ** **olmaktır, ne olmaktır?** **عَيْنُ فِعْلِهِ** **yânî kelimenin ortası**, **مَقْتُوْحًا** **üstün olmaktır, nerede üstün olmaktır?** **فِي الْمَاضِي** **fi'l-i mâzide**, **yânî geçmiş zamanda**, **kelimenin ortası üstün olur**, **وَمَضْمُونًا** **dahî ötür olmaktır, nerede?** **فِي الْمُضَارِعِ** **fi'l-i muzâride**, **kelimenin ortası ötür olur**, **يَأْنِي** *da Sâd üstün geldi, mazide*, **يَنْصُرُ** *da Sâd ötür geldi*, **مُزَارِعَةً** **gelecekte**. **وَيَأْنِي** **Bu bâbın binâsı ne içindir?** **لِلتَّعْدِيَةِ** **Fi'l-i müteaddî içindir**, **yânî mefûl isteyen fiil içindir**, **عَالِيًّا** **ekseri halde**. **وَقَدْ يَكُونُ لَازِمًا** **Bazı kere bu binâ, lâzım için olur**. Bu cümlelerde renklendirilmiş Arapça ibâreler, 35 bâbın hemen hepsinde tekrarlanan ifâdelerdir. Bu da *Sarf* kurallarının ezberlenmesini kolaylaştırdığı gibi, bu kuralları ifâde eden Arapça cümlelerin yapısını da zihne nakşetmektedir.

Büyük âlim, mütefekkir ve mutasavvıf *El-Hâc Muhammed Emîn Abdu'l-Hay İbn-i Abdu'l-Âlî Alî İbn-i Abdu'l-Velî İbrâhîm İbn-i Muhammed İbn-i Alî İbn-i Muhammed el-Hasenî et-Trabzonî*, *Binâ kitâbını İmâm Aliyyu'l-Mürtezâ'ya* (*Radiyellahu anhu ve Kerramellahu vechehu*) atfetmiş, örneklerde *Musannif* olarak *İmâm Aliyyu'l-Mürtezâ'yı* (*Radiyellahu anhu ve Kerramellahu vechehu*) göstermiş, *İmâm Aliyyu'l-Mürtezâ'nın* (*Radiyellahu anhu ve Kerramellahu vechehu*) zâhiri ve bâtını bütün ilimlerde Rasûlullah'a (*Sallellahu Aleyhi ve Sellem*) açılan kapı olması sebebiyle, şu cümlelerle mânâ cihetinden sarf ilminin asıl kaynağına işaret etmiştir. *El-Musannif Aliyyüni's-Sehî ve'l-Vefîyyi'r-Râzî Kerremellahu vechehu ve Radiyellahu Teâlâ anhu ilâ yevmi'l-Kiyâm*. Aslı *Musannif Hazret-i İmam Ali Kerremellahu Vechehu ve Radiyellahu Teâlâ anhu*. Bu nükteyi mülhaklar bahsinde şöyle ifâde etmiştir. *Bu binânın aslını, İmam Alî Kerremellahu Vechehu ve Radiyellahu Teâlâ Anhu söyledi. Fakat sonradan, müellif ibâreyi ilhak etti*.

El-Hâc Muhammed Emîn Efendi, Trabzon Polathane Sanka medresesinde Sarf ilmine giriş olarak okuttuğu okuttuğu *Binâ kitâbını*, *Avâmil-i Cürçânî* kitabının tercümesinde olduğu gibi, öğretici bir üslûb ile kaleme almış, ilim tâlipleri için çekici, fehmi kolay bir eser ortaya koymuştur.

2. BİNÂ KİTÂBI TERCÜMESİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رضي râzı olsun, kim الله Cenâb-ı Allah, kimden? عنا Bizden, dahî و عنكم Sizden, dahî, yâni kâffe-i Müslümanlardan Allah râzı olsun, âmîn Allahümme âmîn, âmîn Yâ Rabbe'l-Âlemîn. Âmîn, Hatemu Rabbi'l-Âlemîn.

بِسْمِ اللَّهِ Allahu Teâlâ'nın Âlim ismiyle bu kitâba ibtidâ eder başlarım Öyle Allah ki, الدَّارِ الدُّنْيَا her kim Cenâb-ı Allah'tan duâ edip isterse, duâsını kabul edip her ihtiyâcını temin eder الرَّحِيمِ Öyle Allah ki dâr-ı âhirette, dünyâda onu sevenleri, cennete idhâl edip, fazlı ile cemâlini müşâhede ettirir.

Bu Binâ kitâbıdır. *El-Musannif Aliyyüni's-Sehî ve'l-Vefîyyi'r-Râzî Kerremellahu vechehu ve Radiyellahu Teâlâ anhu ilâ yevmi'l-Kiyâm.*

عَلَّمَ Ey hitâba sâlih olan kimse, bil, neyi bil? أَنْ أَبْوَابَ التَّصْرِيفِ Enne, tahkik ilm-i sarfın bâblarını bil, yâni ilmin kapılarını bil, nedir? وَثَلَاثُونَ خَمْسَةً beştir ve otuzdur, hepsi 35 bâbdır. Ne yönünden? كَابِأَ Kapı yönünden سِتَّةَ 6 bâb var, neden? مِنْهَا Bu otuz beş bâbdan, ne içindir? نَصَرَ لِلثَّلَاثِي الْمَجْرَدِ sülâsî mücerred içindir. Sülâsî mücerred demek, üç harfli kelime demektir, فَ'ale gibi

البَابِ bâb, öyle bâb ki, الْأَوَّلُ birinci bâb, vezni var mevzûnu var. Vezin, mevzûn demek, her şeyin benzeri yani karşılığı demek. Vezni فَعْلٌ يَفْعُلُ fe'ale yef'ulüdür, يَافِعُ yâni fe'ale yef'ulü'nün karşılığı نَصَرَ يَنْصُرُ nesara yardım etti, yensuru yardım eder, وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti, nedir? كَوْنٌ أن olmak, ne olmak? يَافِعُ yâni kelimenin ortası, مَفْتُوحًا üstün olmak, nerede üstün olmak? فِي الْمَاضِي fi'l-i mâzide, yâni geçmiş zamanda, kelimenin ortası üstün olur, وَمَضْمُومًا dahî ötür olmak, nerede? فِي الْمَضَارِعِ fi'l-i muzârîde, kelimenin ortası ötür olur, نَصَرَ da Sâd üstün geldi, mazide, يَنْصُرُ da Sâd ötür geldi, muzârîde, gelecekte. وَبِنَاؤُهُ Bu bâbın binâsı ne içindir? لِلتَّعْدِيَةِ Fi'l-i müteaddî içindir, yâni mefûl isteyen fiil içindir, غَالِيًا ekseri halde. بَازِيًا كَرَّةً بَعْضًا لَازِمًا Bazı kere bu binâ, lâzım için olur. فِيمِثَالِ الْمُتَعَدِّيِّ Fi'l-i Müteaddîye misâl, يَافِعُ mefûl isteyen fiile misâl, نَحْوُ ne gibi misâl demek نَصَرَ زَيْدٌ عَمْرًا Nesara yardım etti, kim? *Îmâm Alî Kerremellahu Vechehu ve Radiyellahu Teâlâ Anhu*, kime yardım etti? *Hazret-i Hâlid-i Ensârîye Radiyellahu Teâlâ anhu*. لَازِمًا وَمِثَالِ اللَّازِمِ Lâzıma misâl, نَحْوُ ne gibi misâl? خَرَجَ زَيْدٌ Harace çıktı, kim? *Îmâm Ali Radiyellahu Teâlâ anhu*. وَالمُتَعَدِّيُّ هُوَ Bu fiil-i müteaddî nedir? مَا Ol bir fiildir ki, يَتَجَاوَزُ ister, ne ister? فِعْلُ الْفَاعِلِ Yâni fâilin fiili, إِلَى إلى لَازِمًا وَاللَّازِمُ Yâni bazı kere لَمْ يَتَجَاوَزْ فِعْلُ الْفَاعِلِ لم يتجاوز فعل الفاعل Ol bir şeydir ki, فَاعِلِ فَايِلِ فَايِلِ فَايِلِ Fâilin fiili, istemez, ne istemez? إِلَى الْمَفْعُولِ بِهِ Mefûl istemez, *harace Aliyyün* gibi بَلْ belki, وَقَعَ Vâki olur, nerede? فِي نَفْسِهِ Kendi nefsinde vaki olur.

البَابُ bâb, öyle bâb ki, الثَّانِي ikinci bâb, vezni var mevzûnu var Vezni فَعَلَ يَفْعُلُ fe'ale yef'îlüdür. مَوْزُونُهُ yânî bunların karşılığı ضَرَبَ يَضْرِبُ dur. وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti, nedir? أَنْ يَكُونَ olmaktadır, ne olmaktadır? فِي فِعْلِهِ yânî kelimenin orta harfi, مَفْتُوحًا üstün olmaktadır Nerede? فِي Fi'l-i المَاضِي Fi'l-i mâzide, geçmiş zamanda, دَاهِي وَمَكْسُورًا dahî esre olmaktadır, nerede? فِي Fi'l-i Muzâride, yânî gelecekte. وَبِنَاؤُهُ Bu bâbın temeli ne içindir أَيْضًا bundan evvel geçen bâb gibi Yâni fiil, مَفْعُلٌ ister, غَالِبًا çok halde وَقَدْ يَكُونُ az kere bu binâ olur لَازِمًا lâzım için olur مِثَالُ الْمُتَعَدِّي yânî, مَفْعُلٌ isteyen fiile misâl, نَحْوُ ne gibi misâl? ضَرَبَ عَلِي خَالِدًا (Darabe, fiil) Terbiye eyledi, kim? Hazret-i Alî (fâil), kimi terbiye eyledi? هَالِدِينَ Hazret-i Hâlid'i (mef'ûl), مِثَالُ اللَّازِمِ fi'l-i lâzıma misâl, نَحْوُ ne gibi misâl? جَلَسَ عَلِي Oturdu, kim? Alî, Hazret-i İmâm Ali yânî derse oturdu demek.

البَابُ bâb, öyle bâb ki, الثَّلَاثُ üçüncü bâb, vezni var mevzûnu var Vezni فَعَلَ يَفْعُلُdür مَوْزُونُهُ yânî bunların mukabili قَتَحَ يَقْتَحُ dur. وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti, nedir? أَنْ يَكُونَ olmaktadır, ne olmaktadır? فِي المَاضِي fi'l-i mâzide مَفْتُوحًا üstün olmaktadır, nerede? فِي Fi'l-i المَاضِي ve fi'l-i muzâride بِشَرَطٍ ol bir şartla ki لَامُهُ أَوْ لَامُهُ kelimenin orta harfi veya son harfi حَرَفًا bir harf olmak, neden? مِنَ حُرُوفِ الحَلْقِ Yânî boğaz harflerinden bir harf olmak, وَهِيَ bu hurûf-i halk, nedir? سِتَّةٌ 6 harftir وَالْهَمْزَةُ وَالْهَاءُ، وَالْعَيْنُ، وَالغَيْنُ، وَاللَّيْنُ، وَالشَّيْنُ ve وَبِنَاؤُهُ bu bâbın temeli ne içindir? لِلتَّعْدِيَةِ mef'ûl talep eden fiil içindir غَالِبًا çok kere وَقَدْ يَكُونُ az kere olur لَازِمًا lâzım için olur, yânî mef'ûlsüz olur. مِثَالُ الْمُتَعَدِّي Fi'l-i müteaddiye misâl, نَحْوُ ne misilli demek, عَلِي بَابًا فَتَحَ فَتَحَ feteha fi'l-i mâzi, Aliyyün (fâil), bâben (mef'ûl) Feteha, açtı, kim? Aliyyün, Hazret-i İmâm Alî, neyi açtı? Bâben, kıyamete kadar ilmin kapılarını açtı مِثَالُ اللَّازِمِ lâzım olan fiile misâl, نَحْوُ nasıl misâl? زَهَبَ عَلِيٌ zehebe (fi'l-i mâzi) gitti, kim gitti? Aliyyün (fâil), Hazret-i İmâm Alî dersi okuttu gitti.

البَابُ bâb, öyle bâb ki, الرَّابِعُ dördüncü bâb, vezni var mevzûnu var Vezni فَعَلَ يَفْعُلُdür. مَوْزُونُهُ yânî karşılıklar عَلِمَ يَعْلَمُ dur وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti, nedir? أَنْ يَكُونَ olmaktadır, ne olmaktadır? عَيْنٌ فِي المَاضِي fi'l-i mâzide esre olmaktadır, nerede? فِي Fi'l-i المَاضِي yânî kelimenin ortası, مَكْسُورًا esre olmaktadır Nerede? فِي Fi'l-i muzâride. وَبِنَاؤُهُ Bu bâbın binâsı ne içindir? لِلتَّعْدِيَةِ fi'l-i müteaddî içindir غَالِبًا çok kere وَقَدْ يَكُونُ tahkik az kere bu binâ lâzım için olur مِثَالُ الْمُتَعَدِّي fi'l-i müteaddîye misâl, نَحْوُ ne gibi? عَلِمَ عَلِي الْمَسْأَلَةَ Alime, bildi, kim? Aliyyün, Hazret-i İmâm Alî, neyi bildi? El-mes'ele, Kur'ânın zâhirini, bâtınını, Cenâb-ı Hak o'na bildirdi. مِثَالُ اللَّازِمِ Fi'l-i lâzıma misâl, نَحْوُ ne misilli? وَعَجَلَ عَلِيٌ vecile, korktu, kim? Aliyyün, Hazret-i İmâm Ali Cenâb-ı Allah'tan korktu.

البَابُ bâb, öyle bâb ki, الْخَامِسُ beşinci bâb, vezni var mevzûnu var Vezni فَعَلَ يَفْعُلُdür مَوْزُونُهُ yânî mukâbilleri حَسَنٌ يَحْسُنُ dur وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti, ne içindir? أَنْ يَكُونَ olmaktadır, ne olmaktadır? فِي المَاضِي Fi'l-i mâzide عَيْنٌ فِي فِعْلِهِ Yânî kelimenin orta harfi, مَضْمُومًا ötür olmaktadır, nerede? فِي Fi'l-i muzâride. وَبِنَاؤُهُ Bu bâbın binâsı, لَا يَكُونُ olmaz, لَازِمًا lâzım için olur. مِثَالُ اللَّازِمِ Fi'l-i lâzıma misâl, نَحْوُ ne misilli? حَسَنٌ عَلِيٌ hasîne, güzeldir, kim? İmâm Alî, yânî, dünyâda da güzeldir, âhirette de güzeldir

البَابُ bâb, öyle bâb ki, السَّادِسُ altıncı bâb, vezni var mevzûnu var. Vezni, yânî iki kanatlı kapı gibi karşılıklı vezni فَعَلَ يَفْعُلُdür مَوْزُونُهُ yânî karşılıklar حَسِبَ يَحْسِبُ dur. وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti, nedir? أَنْ يَكُونَ olmaktadır, ne olmaktadır? عَيْنٌ فِي فِعْلِهِ yânî kelimenin ortası, مَكْسُورًا esre olmaktadır, nerede? فِي Fi'l-i mâzide وَالْمَضَارِعِ fi'l-i muzâride esre olmaktadır وَبِنَاؤُهُ Bu bâbın binâsı ne içindir? لِلتَّعْدِيَةِ yânî fi'l-i müteaddî içindir, fi'l-i müteaddî, her vakit mef'ûl

talep eden fiildir, *وَقَدْ يَكُونُ* çok kere *غَالِبًا* az kere olur *لَازِمًا* mefûlsüz olur *يَأْنِي* mefûlsüz kelime insanı kanâat ettirmez amma bazı kere lâzım misâli gibi olur. *مِثَالُ الْمُتَعَدِّي* Fi'l-i müteaddîye misâl, *نَحْوُ* ne misilli? *حَسِبَ عَلِيٌّ خَالِدًا فَاضِلًا* *hasibe*, hüsn-i zan eyledi, kim? Hazret-i İmâm Esedullahi'l-Gâlib Alî İbni Ebî Tâlibin Radiyellahu Teâlâ Anhumâ, âmîn, âmîn, âmîn! Kime hüsn-i zan eyledi? Hazret-i Hâlid İbni Zeyd Ebâ Eyyûb el-Ensârî'ye zan eyledi, *فَازِلًا* öyle bir fazîletli öyle bir şerefli ki, dünyâda da Peygamber'in yâri, âhirette de Peygamber'in refikidir *وَمِثَالُ اللَّازِمِ* fi'l-i lâzıma misâl, *نَحْوُ* ne misilli? *وَرِثَ عَلِيٌّ* mefûl kabûl etmez, neye vâris olduğu kendinden çıkar demektir.

وَأَتْنَا عَشَرَ بَابًا ve 12 bâb var, neden? *مِنْهَا* O otuz beş bâbdan, ne içindir? *لِمَا* ol bir kelime içindir ki, *زَادَ* ziyâde oldu, ne üzerine *عَلَى التَّلَاقِي الْمَجْرَدِ* sülâsî mücerred üzerine ziyâde oldu, *يَأْنِي* sülâsî üç harf idi, bu on iki bâb üç harfi ziyâdeleştirdi. Üç harfli kelime üzerine ziyâde harf getiren 12 bâb, *ثَلَاثَةُ أَنْوَاعٍ* *yâni* bu da üç nevidir.

النَّوْعُ الْأَوَّلُ *yâni* birinci nevi *وَهُوَ* bu birinci nevi, *مَا* ol bir şeydir ki, *زِيدَ* ziyâde kılındı *فِيهِ* onda, ne ziyâde kılındı? *حَرَفٌ* bir harf *وَاحِدٌ* *yâni* tek bir harf ziyâde kılındı, ne üzerine *عَلَى التَّلَاقِي* *yâni* üç harfli kelime üzerine *وَهُوَ* Bu nev-i evvel de *ثَلَاثَةُ أَبْوَابٍ* üç bâbdır.

البَابُ bâb, öyle bâb ki, *الْأَوَّلُ* birinci kapı, vezni var mevzûnu var. *أَفْعَلٌ* işledi, *يُفْعَلُ* işler *إِكْرَامًا* o işi yapmak *يَأْنِي* bunların karşılıkları *أَكْرَمَ* ikram eyledi *يُكْرَمُ* ikram eder *وَعَلَامَتُهُ* Bu bâbın alâmeti, nedir? *أَنْ يَكُونَ* olmaktır, ne olmaktır? *بِزِيَادَةِ الْهَمْزَةِ* Bir hemze ziyâde getirmekle, nereye? *فِي أَوَّلِهِ* *yâni* üç harfli kelimenin evveline bir hemze getirdik, *Fe'ale* iken *ef'ale* oldu. Karşılığı *kerume* iken *ekreme* oldu. İşte ziyâdelik böyledir. *وَبِنَاؤُهُ* Bunun binâsı ne içindir? *لِلتَّعَدِيَةِ* mef'ûl isteyen fiil içindir *غَالِبًا* çok kere *وَقَدْ يَكُونُ* hakikat az kere bu binâ olur *لَازِمًا* Yani mefûl istemez. *مِثَالُ الْمُتَعَدِّي* Fi'l-i müteaddîye misâl, *نَحْوُ* Ne misilli? *أَكْرَمَ* İkrâm etti, kim? *عَلِيٌّ* İmâm Alî, kime? *ابواسوسة* *Ebu Esveti Düvelî*'ye ikram eyledi, *yâni* sarf nahiv tâlim eyledi. *نَحْوُ* ne misilli? *أَصْبَحَ الرَّجُلُ* sabaha dâhil oldu, kim? *Er-Racülü*, *yâni* öyle bir kimse ki âşık-ı sâdık, ârif-i billâh olan kimse, sabaha kadar Allah'ın emrine çalıştı.

البَابُ bâb, öyle bâb ki, *الثَّانِي* ikinci bâb, vezni var mevzûnu var. *فَعَلٌ يَفْعَلُ تَفْعِيلًا* dir. *مَوْزُونُهُ* bu kelimelerin karşılıkları *فَرَحٌ يُفْرِحُ تَفْرِيحًا* *وَعَلَامَتُهُ* Bu bâbın alâmeti, nedir? *أَنْ يَكُونَ* olmaktır, ne olmaktır? *فِي مَاضِيهِ* fi'l-i mâzisi, ne üzerine? *عَلَى أَرْبَعَةِ أَحْرَفٍ* Dört harf üzerine olmaktır, ne sebeple? *بِزِيَادَةِ حَرَفٍ وَاحِدٍ* Bir harf ziyade etmek üzere, nereye? *بَيْنَ الْفَاءِ وَالْعَيْنِ* *yâni* kelimenin evvelki harfi ile ortadaki harfinin arasına, neden? *مِنْ جِنْسٍ عَيْنٍ فَعْلِهِ* *yâni* kelimenin ortasındaki harf cinsinden bir harf getirmekle kelime dört harf olur. *وَبِنَاؤُهُ* Bu bâbın binâsı ne içindir? *لِلتَّكْوِينِ* çokluk içindir *غَالِبًا* çok kere *وَقَدْ يَكُونُ* bazı defa olur, nerede? *فِي الْفِعْلِ* bir işte olur, *نَحْوُ* ne misilli? *طَوَّفَ* Çok tavaf etti, kim? İmâm *عَلِيٌّ* Radiyellahu Teâlâ Anhu, neyi çok tavaf eyledi? *الْكَعْبَةَ* Beytullahı çok tavaf eyledi, *yâni* çok namaz kıldı. *وَقَدْ يَكُونُ* Olur, nerede olur? *فِي الْفَاعِلِ* Fâilde olur, *نَحْوُ* ne misilli? *مُوتَ* öldü, ne? *الْإِبْلُ* *yâni* *ibilden* murad devedir. Deve ahlâkında olan nefsi emmânenin hîlesi mahv oldu demektir. *وَقَدْ يَكُونُ* Tahkik bazı kere olur, çokluk olur, nede? *فِي الْمَفْعُولِ* mefûlde olur, *نَحْوُ* ne misilli? *عَلَّقَ* *امام عليّ الباب* *Galleka*, kapattı, kim? *İmâm Ali*, neyi kapattı? *El-Bâbe*, kapıyı, nasıl kapı? Allah'ın sırlarının kapısını kapattı,

فَاجْتَمَعَ Cem olmaklığı kabul eyledi, ذَلِكَ الْإِبِلُ O kötü ahlâklı develerin ahlâkı gibi nefis-i emmâre de ahlâklar peyda ettiğinden, gece gündüz ibâdetle onlar mahv oldu. İşte buna da mutâveat denildi.

الْبَابُ bâb, öyle bâb ki, الثَّلَاثُ üçüncü bâb, vezni var mevzûnu var. Vezni أَفْعَلُ يَفْعَلُ أَفْعَلًا dir, بَابُ مَا يَفْعَلُ أَنْ يَكُونَ olmaktadır, ne? وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti, nedir? عَلَى خَمْسَةِ أَحْرَفٍ beş harf üzerine olmaktadır, ne sebeple? بِزِيَادَةِ الْهَمْزَةِ Bir hemze ziyâde getirmek sebebi ile, nereye? فِي أَوَّلِهِ Kelimenin evveline مِنْ جِنْسٍ لَامٍ فَعْلِهِ bir başka harf dahî getirmektedir, kelimenin sonuna, neden? فِي آخِرِهِ bir başka harf dahî getirmektedir, kelimenin âhırine وَيَبْنَاهُ Bu bâbın binâsı ne içindir? لِإِمْبَالِغَةِ الْأَلْرَامِ Yâni, lâzımın çokluğu içindir. لَانَهُ Ey, şân demek. يَقَالُو elsine-i arap'ta yani lisânı arapta, yukalü (denilir), ne? حَمْرُ الْاِسْتَاذِ denilir, اِذَا كَانَ لَهُ hoca efendide حمرة yüzünde kızarıklık olduğu vakitte, فِي الْجَمَلَةِ yâni az kızarıklık olduğu vakitte, hamure denilir. حَمْرَةُ الْاِسْتَاذِ Denilir, ne vakitte? اِذَا كَانَ Hâce için حمرة مبالغة yani çok kızarıklık olduğu vakitte, ihmerra denilir. وَقِيلَ Denildi, bu bâbın binâsı ne içindir? لِلْاَلْوَانِ yani bir renk içindir وَالْعُيُوبِ Veyâhud mahzûniyyet içindir. مِثَالُ الْاَلْوَانِ İşte ihmerranın kızarıntılığı gibi

الْبَابُ bâb, öyle bâb ki, الرَّابِعُ dördüncü bâb, vezni var mevzûnu var. Vezni تَفَعَّلَ يَتَفَعَّلُ تَفَعَّلًا dir. أَنْ يَكُونَ olmaktadır, ne? وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti, nedir? عَلَى خَمْسَةِ أَحْرَفٍ yâni beş harf üzerine olmaktadır, ne sebeple? بِزِيَادَةِ النَّاءِ Bir tâ ziyade getirmek sebebi ile, nereye? فِي أَوَّلِهِ kelimenin evveline, dahî أَحْرَفٍ آخَرَ bir harf-i âhar ziyâde getirmek, nereye? بَيْنَ الْفَاءِ وَالْعَيْنِ kelimenin fâ ile ayn-ı arasına neden? مِنْ جِنْسٍ عَيْنٍ فَعْلِهِ bir harf-i âhar ziyâde getirmek, nereye? يَنْتَكِلُفُ Bu bâbın temeli ne içindir? لِلتَّكْلُفِ tekellüf içindir, yani çetinlik içindir. وَمَعْنَى التَّكْلُفِ Tekellüfün mânâsı nedir? تَحْصِيلُ الْمَطْلُوبِ شَيْئًا بَعْدَ شَيْءٍ yani matlûbun ne ise, o murâdını meydana getirmek, نَحْنُ ne misilli? تَعَلَّمْتُ Ben öğrendim, neyi? اِلْعِلْمِ İlimden bedel مَسْأَلَةً bir ilim öğrendim بَعْدَ مَسْأَلَةٍ yani bir meseleden sonra yine bir mesele öğrendim, demek.

الْبَابُ bâb, öyle bâb ki, الْخَامِسُ beşinci bâb, vezni var mevzûnu var Vezni تَفَاعَلَ يَتَفَاعَلُ تَفَاعُلًا dir. أَنْ يَكُونَ olmaktadır, ne? وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti nedir? عَلَى خَمْسَةِ أَحْرَفٍ beş harf üzerine olmaktadır, ne sebeple? بِزِيَادَةِ النَّاءِ Bir tâ ziyade etmek sebebi ile, nereye? فِي أَوَّلِهِ kelimenin evveline, بِزِيَادَةِ الْأَلْفِ dahî bir elif ziyâde getirmek, nereye? بَيْنَ الْفَاءِ وَالْعَيْنِ yâni kelimenin ibtidâsı ile ortası beynine. وَيَبْنَاهُ Bu bâbın temeli ne içindir? لِلْمُشَارَكَةِ بَيْنَ الْاِثْنَيْنِ yani iki şey beyninde şerik olmak فَصَاعِدًا yahud ikiden ziyâde müşterek olmak. مِثَالُ الْمُشَارَكَةِ yani iki şey beyninde olan müşâreket misal, نَحْنُ ne misilli? تَبَاعَدَ Uzak oldu, kim? İmam Ali ve Hâlid, düşmanlardan uzak oldular, ne için? Düşmanlar, evlâd-ı Rasûle hıyânetlik düşündükleri için ayrılığa şirket oldular. İşte beyne'l-İsneyn budur. وَمِثَالُ الْمُشَارَكَةِ فَصَاعِدًا yâni fesâad müşâreketine misal, نَحْنُ ne misilli? تَصَالَحَ الْقَوْمُ Yâni çok kavimler sulh oldu.

النَّوْعُ الثَّلَاثُ *ennev'u*, öyle nevi ki, üçüncü nevi, وَهُوَ *o nev'-i sâlis* nedir? مَا *ol* bir şeydir ki, عَلَى الثَّلَاثِيَّ *üç harf ziyâde kılındı*, ne üzerine? فِيهِ *onnda*, ne? أَرْبَعَةُ أَبْوَابٍ *o nev'us-Sâlis* yâni dört bâbdır.

الْبَابُ *bâb*, öyle bâb ki, الْأَوَّلُ *birinci bâb*, vezni var mevzûnu var. *استَفْعَلُ يَسْتَفْعَلُ اسْتِفْعَالًا* dir bunların mukabili nedir? *اسْتَخْرَجَ يَسْتَخْرَجُ اسْتِخْرَاجًا* dir. *وَعَلَامَتُهُ* Bu bâbın alâmeti, nedir? عَلَى سِتَّةِ أَحْرَفٍ *altı harf üzerine* olmaktadır, ne? مَاضِيهِ *fi'l-i mâzisi* olmaktadır, ne üzerine olmaktadır? بِزِيَادَةِ الْهَمْزَةِ *Bir hemze ziyâde etmek sebebi ile*, وَالسَّيْنِ *dahî bir sîn ziyâde etmek sebebi ile*, فِي أَوَّلِهِ *kelimenin evveline*, وَبِنَاؤُهُ *Bu bâbın binası ne içindir?* لِلتَّعْدِيَةِ *fi'l-i müteaddi içindir*, yani fiil mefûl ister *غَالِبًا* çok yerde, وَقَدْ يَكُونُ *az olur*, ne için olur? *لاَزِمًا* mefûlsüz olur. *مِثَالُ الْمُتَعَدِّي* yani mefûl isteyen kelimeye misal *نَحْوُ* ne misilli? *اسْتَخْرَجَ* çıkardı, meydana getirdi, kim? *عَلَى* Ali Kerremellahu Vechehu Hazretleri, neyi meydana çıkardı? *المَالِ* maldan bedel ilm-i sarfı yani sarf ilmini meydana getirdi. *وَمِثَالُ اللَّازِمِ* Yâni mefûl istemeyen kelimeye misâl, *اسْتَحْجَرَ* kurudu, ne? *Et-Tîn*, çamur. Çamur Tuğla oldu demektir, yani kuruyan çamurdan murad, şeyhin nefis-emmâresi, razıyye-i merziyyeye dâhil oldu. Bâki billâh oldu. *وَقِيلَ* Denildi ki, bu binâ ne içindir? *لِطَلْبِ الْفِعْلِ* Fiili talep içindir *نَحْوُ* ne misilli? *أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ* *Yâ Rabbî*, senden mağfiret talep ederim. *اي اطلب المغفرة* mağfireti Cenâb-ı Hak'tan dilerim.

الْبَابُ *bâb*, öyle bâb ki, الثَّانِي *ikinci bâb*, vezni var mevzûnu var. *أَفْعَوْعَلُ يَفْعَوْعَلُ أَفْعِيعَالًا* bunlar vezindir. *اعْتَشَوْشَبَ يَعْشَوْشَبُ اعْتِشِيشَابًا* dir. *وَعَلَامَتُهُ* Bu bâbın alâmeti, nedir? *عَلَى* olmaktadır, ne? مَاضِيهِ *Fi'l-i mâzisi* olmaktadır, ne üzerine olmaktadır? *عَلَى* *سِتَّةِ أَحْرَفٍ* altı harf üzerine olmaktadır, ne sebeple? *بِزِيَادَةِ الْهَمْزَةِ* *Bir hemze ziyâde etmek sebebi ile*, nereye? *فِي أَوَّلِهِ* kelimenin evveline, *وَحَرْفِ آخِرٍ* bir harf-i âhar ziyâde etmektir, ne cinsinden? *مِنْ جِنْسِ عَيْنِ فِعْلِهِ* Ayn-ı fi'li cinsinden, *وَالْوَاوِ* dahi bir *vav* ziyade etmek sebebiyle, nereye? *بَيْنَ الْعَيْنِ وَاللَّامِ* Yâni kelimenin ortası ile âhiri beynine. *وَبِنَاؤُهُ* Bu bâbın binası ne içindir? *لِمُبَالَغَةِ اللَّازِمِ* çok *lâzım* içindir. *لِأَنَّهُ* *ey şân*, يُقَالُ *denilir*, ne? *عَشَبَ الْأَرْضِ* *denilir*, ne vakitte? *إِذَا نَبَتَ* *nebâdât* bittiği vakitte, nerede? *فِي وَجْهِ الْأَرْضِ* yâni yeryüzünde *nebâdât* bittiği vakitte, *عِشْوَشَبَ الْأَرْضِ* *denilir*, ne? *وَيُقَالُ* *denilir*, ne? *عِشْوَشَبَ الْأَرْضِ* *denilir*, ne vakitte? *إِذَا كَثُرَ نَبَاتُ وَجْهِ الْأَرْضِ* çok *nebâdât* bittiği vakitte, *i'şevşebe'l-Erzu* *denilir*, yani nefis-i emmâre vücûdda islâh olup nûr-i ilâhî vücûdu kapladığı vakit, vücûdun harareti gider, vücûd yeşiller, yâni nurlanır demektir

الْبَابُ *bâb*, öyle kapı ki, الثَّلَاثُ *üçüncü kapı*, vezni var mevzûnu var. *أَفْعَوْلُ يَفْعَوْلُ أَفْعَوَالًا* bunlar vezindir. *اجْلَوْدُ يَجْلَوْدُ اجْلَوَادًا* dir. *وَعَلَامَتُهُ* Bu bâbın alâmeti, nedir? *عَلَى* *سِتَّةِ أَحْرَفٍ* altı harf üzerine olmaktadır, ne? مَاضِيهِ *fi'l-i mâzisi* olmaktadır, ne üzerine olmaktadır? *بِزِيَادَةِ الْهَمْزَةِ* *Bir hemze ziyâde getirmek sebebi ile*, nereye? *فِي* *أَوَّلِهِ* kelimenin evveline, *وَالْوَاوَيْنِ* *dahî iki vâv ziyâde getirmektir*, nereye? *بَيْنَ الْعَيْنِ وَاللَّامِ* *ayn* ile *lâm* mâbeynine. *وَبِنَاؤُهُ* Bu bâbın binası *أيضًا* geçen *bâb* gibi *لِمُبَالَغَةِ اللَّازِمِ* *mübâlağa-yı lâzım* içindir. *لِأَنَّهُ* *ey, şân-ı kelâm* يُقَالُ *denilir*, ne? *جَلَدَ الْإِبِلِ* *denilir*, ne vakitte? *إِذَا سَارَتْ سَيْرًا سُرْعَةً* *o develer* *az süratle yürüdükleri vakitte*, *celeze'l-İbilü* *denilir*. Yâni kendimizden o deve ahlâkı az ibâdetle terbiye olmaya başladığı vakitte, nûr-i îmân, Allah korkusundan vücûdda lemeân eder, işte buna *celeze'l-İbilü* *denir* *وَيُقَالُ* *derler*, ne? *اجْلَوْدَ الْإِبِلِ* *Develerin* *hepsi*, *إِذَا سَارَ سَيْرًا بَزِيَادَةِ سُرْعَةٍ* *en şiddetli*

البَابُ Öyle bâb ki الثَّانِي ikinci bâb, vezni var mevzunu var. Vezni فَعِيلٌ يُفَعِّلُ فِعْلَةً وَفِعَالًا dir. أنْ يُكُونُ bunların karşılıkları مَبْنُوتًا وَبِطْرًا وَبِطْرًا وَبِطْرًا dir. وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti nedir? عَلَى أَرْبَعَةِ أَحْرَفٍ dört harf üzerine olmaktadır, ne sebebi? بِزِيَادَةِ الْيَاءِ Bir yâ ziyâde getirmek sebebi ile, nereye? بَيْنَ الْعَيْنِ وَالْعَيْنِ kelimenin ibtidâsı ile ortası beynine. وَبِنَاؤُهُ Bu bâbın binâsı ne içindir? لِلتَّعْدِيَةِ mefûl isteyen fiil içindir فَفَقَطْ Hemen ancak. نَحْوُ Ne misilli? مَصْنُفٌ beytara, yardı, kim? Musannif İmam Alî, neyi? الْقَلَمُ kalem, أَيُّ شَقَّةٍ iki şak etti

البَابُ Öyle bab ki الثَّلَاثُ üçüncü bâb, vezni var mevzunu var. Vezni فَعُولٌ يُفَعِّوْلُ فَعْوَلَةً وَفِعْوَالًا dir. أنْ يُكُونُ bunların karşılıkları جَهْوَرٌ يُجَهِّوْرُ جَهْوَرَةً وَجَهْوَارًا dir. وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti nedir? عَلَى أَرْبَعَةِ أَحْرَفٍ olmaktadır, ne sebebi? بِزِيَادَةِ الْوَاوِ Bir vâv ziyâde getirmek sebebi ile, nereye? بَيْنَ الْعَيْنِ وَاللَّامِ kelimenin ortası ile âhiri beynine. وَبِنَاؤُهُ bu bâbın binâsı ne içindir? يَأْنِي evvel geçen bâb gibi لِلتَّعْدِيَةِ fiil-i müteaddî içindir فَفَقَطْ Hemen ancak. نَحْوُ Ne misilli? مَصْنُفٌ cehvera, âşîkar okudu, kim? الْقُرْآنُ Kur'ân'ı âşîkâre okudu demektir.

البَابُ Öyle bâb ki الرَّابِعُ dördüncü bâb, vezni var mevzunu var. Vezni فَعِيلٌ يُفَعِّلُ فِعْلَةً وَفِعْيَالًا dir. أنْ يُكُونُ bunların karşılıkları عَثِيرٌ يُعَثِّرُ عَثِيرَةً وَعَثِيرًا dir. وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti nedir? عَلَى أَرْبَعَةِ أَحْرَفٍ dört harf üzerine olmaktadır, ne sebebi? بِزِيَادَةِ الْيَاءِ Bir yâv ziyâde getirmek sebebi ile, nereye? بَيْنَ الْعَيْنِ وَاللَّامِ kelimenin ortası ile âhiri beynine. وَبِنَاؤُهُ bu bâbın binâsı ne içindir? لِلْإِزْمِ lâzım içindir فَفَقَطْ Hemen ancak. نَحْوُ Ne misilli? عَثِيرٌ مَصْنُفٌ asyera, muttali oldu, kim? Musannif İmam Alî, yani ilm-i zâhirden ve ilm-i bâtından hâlince anladı.

البَابُ Öyle bâb ki الْخَامِسُ beşinci bâb, vezni var mevzunu var. Vezni فَعْلٌ يُفَعِّلُ فَعْلَةً وَفِعْلَالًا dir. أنْ يُكُونُ bunların karşılıkları جَلْبَابٌ يُجَلِّبُ جَلْبَابَةً وَجَلْبَابًا dir. وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti nedir? عَلَى أَرْبَعَةِ أَحْرَفٍ dört harf üzerine olmaktadır, ne sebebi? بِزِيَادَةِ حَرْفٍ وَاحِدٍ Bir tek harf ziyâde etmek sebebi ile, neden? فِي آخِرِهِ kelimenin âhîrine, وَبِنَاؤُهُ bu bâbın binâsı ne içindir? لِلتَّعْدِيَةِ fi'l-i müteaddî içindir. نَحْوُ Ne misilli? جَلْبَابٌ مَصْنُفٌ Musannif giydi, neyi? الْجَلْبَابُ Cilbâbı giydi, yani nefsi-i emmâresi, ibâdeti kabul etti.

البَابُ Öyle bâb ki السَّادِسُ altıncı bâb, vezni var mevzunu var. Vezni فَعْلَى يُفَعِّلِي فَعْلِيَّةً وَفِعْلَاءً dir. أنْ يُكُونُ bunların karşılıkları سَلَقَى يُسَلِّقِي سَلْقِيَّةً وَسَلْقَاءً dir. وَعَلَامَتُهُ Bu bâbın alâmeti nedir? عَلَى أَرْبَعَةِ أَحْرَفٍ dört harf üzerine olmaktadır, ne sebebi? بِزِيَادَةِ الْيَاءِ Bir yâ ziyâde etmek sebebi ile, nereye? فِي آخِرِهِ kelimenin âhîrine, وَبِنَاؤُهُ bu bâbın binâsı ne içindir? لِلْإِزْمِ lâzım içindir. نَحْوُ Ne misilli? سَلَقَى Murakabede, yâni huzurullahda, sabaha kadar durdu demektir. وَيُقَالُ isim verirler, neye? لِهَذِهِ السَّنَةِ Bu altı baba isim verirler, ne? بِالرُّبَاعِيِّ rubâiye mülhak ismi verirler. وَمَعْنَى الْإِلْحَاقِ yâni ilhakın mânâsı nedir? اتِّحَادَ الْمَصْدَرَيْنِ yâni iki kelimenin mastarları bir olmaktadır. Yâni nefsi-i emmâreye dini kabul ettirmek nefsi mutmainneye döndürmek.

3. SONUÇ

Büyük âlim, mütefekkir ve mutasavvıf *El-Hâc Muhammed Emîn Abdu'l-Hay İbn-i Abdu'l-Âlî Alî İbn-i Abdu'l-Velî İbrâhîm İbn-i Muhammed İbn-i Alî İbn-i Muhammed el-Hasenî et-Trabzonî*, tercümesini yaptığı *Binâ kitâbının* Musannifi olarak *İmâm Aliyyu'l-Mürtezâ'yı* (*Radiyellahu anhu ve Kerramellahu vechehu*) göstermiş, örnek cümlelerdeki fâillerin yerine *İmâm Aliyyu'l-Mürtezâ'yı* yerleştirmiştir. Böylece, Hazret-i İmâm'ın, zâhirî ve bâtinî ilimlerdeki yüce mevkisini, *Binâ kitâbının* örneklerinin mefhûmu miktarınca vurgulamaya çalışmıştır. *Binâ* örnek cümlelerinde Hazret-i Emîr radiyellahu Anhu şöyle tavsif edilmektedir:

Harace çıktı, kim? İmâm Ali Radiyellahu Teâlâ anhu.

Celese, oturdu, kim? Alî, Hazret-i İmâm Ali yânî derse oturdu demektir.

Feteha, açtı, kim? Hazret-i İmâm Alî, neyi açtı? Kıyâmete kadar ilmin kapılarını açtı.

Zehebe gitti, kim gitti? Hazret-i İmâm Alî dersi okuttu gitti.

Alime, bildi, kim? Hazret-i İmâm Alî, neyi bildi? Kur'ânın zâhirini, bâtınını, Cenâb-ı Hak o'na bildirdi.

Vecile, korktu, kim? Hazret-i İmâm Ali Cenâb-ı Allah'tan korktu.

Hasüine, güzeldir, kim? İmâm Alî, yânî, dünyâda da güzeldir, âhirette de güzeldir.

Hasibe, hüsn-i zan eyledi, kim? Hazret-i İmâm Esedullahi'l-Gâlib Alî İbni Ebî Tâlibin Radiyellahu Teâlâ Anhumâ, âmîn, âmîn, âmîn! Kime hüsn-i zan eyledi? Hazret-i Hâlid İbni Zeyd Ebâ Eyyûb el-Ensârî'ye zan eyledi, *fâzilen* öyle bir fazîletli öyle bir şerefli ki, dünyâda da Peygamber'in yâri, âhirette de Peygamber'in refikidir.

Ekreme, ikram etti, kim? İmâm Alî, kime? Ebu Esveti Düvelî'ye ikram eyledi, yani sarf nahiv tâlim eyledi.

Tavvefe, çok tavaf etti, kim? İmâm Ali Radiyellahu Teâlâ Anhu, neyi çok tavaf eyledi?

Beytullahı çok tavaf eyledi, yâni çok namaz kıldı.

Ğalleka, kapattı, kim? *İmâm Ali*, neyi kapattı? Kapıyı, nasıl kapı? Allah'ın sırlarının kapısını kapattı, Allahu Teâlâ'nın sırlarını, hakkıyla Allah'ı tanımayan nâmahreme söylemedi. Allah'ı sevîp hakkıyla tanıyan âşıkların yolunu gösterdi ve açtı, İmâm Ali Radiyellahu Teâlâ Anhu.

Kâtele, kıtal etti, kim? Hazret-i İmâm Ali, kiminle kıtal etti? Kâfir-i Hayber ile, yani Hayberin kâfirleri ile ve umum zamanda olan âsilerle.

Bâade, uzak oldu, kim? İmâm Ali ve Hâlid, düşmanlardan uzak oldular, ne için? Düşmanlar, evlâd-ı Rasûle hıyânetlik düşündükleri için ayrılığa şirket oldular.

İstehrace, çıkardı, meydana getirdi, kim? Alî Kerremellahu Vechehu Hazretleri, neyi meydana çıkardı? İlm-i sarfı yani sarf ilmini meydana getirdi.

Beytara, yardı, kim? Musannif İmâm Alî, neyi? Kalemî iki şak etti.

Cehvera, âşikâr okudu, kim? Musannif İmâm Alî, neyi? Kur'ân'ı âşikâre okudu demektir.

Asyera, muttali oldu, kim? Musannif İmâm Alî, yani ilm-i zâhirden ve ilm-i bâtından hâlince anladı.

Celbebe, Musannif giydi, neyi? Cilbâbı giydi, yani nefsi emmâresi, ibâdeti kabul etti.

Celbebe, giydi, kim? Musannif. *Fetecelbebe*, o cilbâb da giymekliği kabul eyledi. Cilbâbdan murad îmân hayâsıdır.

Selkâ uyudu, kim? Musannif, uyudu, nasıl uyudu? Murakabede, yâni huzurullahda, sabaha kadar durdu demektir.

Terahveke, salındı, kim? Musannif, nasıl salındı? Deverân-ı zikrullahta Musannif salındı.

Teselkâ, Musannif Murâkabe ettiği vakitte azıcık kafası üzerine durup uyudu.

Ziyâde ilmi Musannif söylediği vakitte, *ik'ansese* denilir.

Dehrace, devirdi, kim? *Musannif* İmam Alî, neyi? Taşı devirdi, yâni ibâdetle nefsi-i emmâreyi islâh etti demektir.

Derbeha boynunu eğdi, kim? *Musannif* İmam Alî, ne için? Nefs-i emmâre islâh olunca Cenâb-ı Hakk'ın kapısında boynunu eğdi demektir.

Havkale, zayıf oldu, kim? İmam Alî, yani İmam Alî'nin ilmi ve ibâdeti yüzünden şeytanı ve nefsi emmâresi zayıf oldu demektir.

El-Hâc Muhammed Emîn Abdu'l-Hay Efendi, bir kısım örnek cümlelerde ise tasavvufî halleri yansıtmaya çalışmıştır:

Develer az süratle yürüdükleri vakitte, *celeze'l-İbilü* denilir. Yâni kendimizden o deve ahlâkı az ibâdetle terbiye olmaya başladığı vakitte, nûr-i îmân, Allah korkusundan vücûdda lemeân eder, işte buna *celeze'l-İbilü* denir. Develerin, çabuk yürüdüğü zaman *iclevveze'l-İbilü* denilir, en şiddetli yürüdüğü zaman, yani deve ahlâkında olan kimse, gece sabaha kadar, ayakta dursa, o ahlâk islâh olur.

Harcentü, ben red eyledim, neyi? Deveyi, deveden murad, nefsi-i emmâredir. *Fehrenceme*, o da, mü'min olmaklığı kabul eyledi. Murad nefsi-i emmâreyi terbiye eyledim demektir.

Kaş'are, denilir, ne vakitte? Korktuğu vakitte, tüyleri az ürperdiği vakitte.

İkşe'arre, denilir, ne vakitte? Tüyleri titrediği vakitte, Allah korkusu ziyâde geldiği vakitte.

Dehrectü, ben devirdim, neyi? Taşı, bundan murad nefsi-i emmâreyi terbiye eyledim.

Fetedehrece, taş da devrilmeyi kabul eyledi, veyâhud nefsi-i emmâre devrilmekliği kabul eyledi, döndü, islâh oldu.

Çok nebâdât bittiği vakitte, *i'şevşebe'l-Erzu* denilir, yani nefsi-i emmâre vücûdda islâh olup nûr-i ilâhî vücûdu kapladığı vakit, vücûdun harareti gider, vücûd yeşiller, yâni nurlanır demektir.

Kesertü, Ben kırdım, neyi? *Ezzücâce* Nefs-i emmârenin kötülüğünü kırdım. *Fenkesera*, o da kırılmaklığı kabul eyledi, yâni bu nefsi-i emmâre âsi olduğundan terbiye olmaklığı kabul eyledi.

İstehrace, kurudu, ne? *Et-Tîn*, çamur. Çamur Tuğla oldu demektir, yani kuruyan çamurdan murad, şeyhin nefsi-emmâresi, raziyye-i merziyyeye dâhil oldu. Bâki billâh oldu.

Esteğfirullah, Yâ Rabbî, senden mağfiret talep ederim.

Teşeytane, o, Allah'ın rahmetinden uzak oldu.

Teallemtü, Ben öğrendim, neyi? Bir ilim öğrendim, yâni ilimden bir meseleden sonra yine bir mesele öğrendim, demek.

Ceme'tü, ben cem eyledim, neyi? Deve ahlâkı gibi olan kötü ahlakları, *Fecteme'a*, onlar da, cem olmaklığı kabul eyledi, o kötü ahlâklı develerin ahlâkı gibi nefsi-i emmâre de ahlâklar peyda ettiğinden, gece gündüz ibâdetle onlar mahv oldu. İşte buna da mutâveat denildi.

Esbaha, sabaha dâhil oldu, kim? Öyle bir kimse ki âşık-ı sâdık, ârif-i billâh olan kimse, sabaha kadar Allah'ın emrine çalıştı.

Mevvete, öldü, ne? Deve, deve ahlâkında olan nefsi-i emmârenin hîlesi mahv oldu demektir.

İlhâk, yâni nefsi-i emmâreye dini kabul ettirmek, nefsi mutmainneye döndürmektir.

Bütün bunlar, üzerinde çalıştığımız tercümenin, klasik bir metin tercümesi olmaktan ziyâde, öğretici bir üslûba sahip, tasavvufî ve ilmî mefhûmlar ile mecz edilmiş, dilbilgisi ile ahlâk ilmini bir arada sunan, ilmin kapısı olan İmâm Ali'nin (Radiyahallahu Teâlâ Anhu) feyz ve muhabbetini satırlarına yansıtmış bir ilim ve irfân kaynağı olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- El-Hâc Muhammed Emîn Trabzonî, (1374), *Binâ Tercümesi El Yazması Metin*, Sanka Medresesi, El-Hâc Muhammed Emîn Trabzonî Özel Kütüphanesi.
- El-Hâc Muhammed Emîn Trabzonî, (1373), *Avâmil-i Atîk Tercümesi El Yazması Metin*, Sanka Medresesi, El-Hâc Muhammed Emîn Trabzonî Özel Kütüphanesi.
- El-Hâc Muhammed Emîn Trabzonî, (t.y.) *Avâmil-i Atîk Hâşiyesi El Yazması Metin*, Sanka Medresesi, El-Hâc Muhammed Emîn Trabzonî Özel Kütüphanesi.